

ÜÇÜNCÜ HAÇLI SEFERİ SIRASINDA ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ (1189-1192)*

THE PRINCIPALITY OF ANTIQUE CRUSHERS DURING THIRD CRUSADE (1189-1192)

Rahime DENİZ**

Makale Bilgisi/Article Info: Geliş/Received: 23/12/2019 Düzeltme/Revised: 03/04/2020 Kabul/Accepted: 12/06/2020

Araştırma Makalesi/Research Article

Atıf / Cite as: Deniz, R. (2020). Üçüncü Haçlı Seferi sırasında Antakya Haçlı Prensligi (1189-1192). *Bellek Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 1-21.

ÖZ

XI. yüzyılın sonunda başlayarak XIII. yüzyılın sonuna kadar devam eden Haçlı seferleri döneminde, 2 Ekim 1187 tarihinde Selahâddîn Eyyübî'nin Kudüs'ü Haçlıların elinden alması muhakkak ki bir dönüm noktasıdır. Bu fetih Müslüman dünyasına büyük bir zafer armağan ederken başta Haçlılar olmak üzere tüm Hristiyan âlemini üzüntüye boğdu. Bu olaydan sonra Batı'da yeni bir Haçlı seferinin düzenlenmesi artık kaçınılmazdı. İngiliz, Fransız ve Alman ordularının katılımıyla gerçekleşen Üçüncü Haçlı Seferi Doğu'daki Haçlı devletlerinin yegâne umudu oldu.

Antakya Haçlıları da Kudüs'ün fethinden sonra sıranın kendilerine geldiğini düşünerek Batı'daki krallardan ve Papalıktan yardım istediler. Ancak gelecek bu yardımla varlıklarını sürdürebileceklerini zannediyorlardı. Fakat seferin seyri onların bu umudunu boşa çıkarttı. Neticede Antakya'da prinkeps III. Bohemund, Selahâddîn Eyyübî'nin vassallığını kabul etmek zorunda kaldı.

Bu çalışmada genel olarak Üçüncü Haçlı Seferini doğuran gelişmelere değinildikten sonra sefer sırasında Antakya Haçlı Prensligi'nin durumu, dönemin Haçlı, yerli Hristiyan, Bizans ve Müslüman kaynakları ile modern araştırma eserler çerçevesinde ele alınmaktadır. Ancak Üçüncü Haçlı Seferinin meydana geldiği yıllarda Antakya'da yaşanan gelişmeleri detaylı bir şekilde aktaran kaynakların yetersizliği olayların daha sınırlı ele alınmasına vesile olmuştur. Buna rağmen dönemin Antakya Patriği Aimery tarafından İngiltere Kralı II.Henry'ye yapılan yardım çağrısı ile II.Henry'nin cevabını içeren mektupların incelenmesi, Antakya Haçlılarının Selahâddîn Eyyübî'nin bölgedeki faaliyetleri karşısında düştüğü durumu açık bir şekilde göstermesi bakımından oldukça değerlidir.

Anahtar Kelimeler: Antakya, Aslan Yürekli Richard, Haçlılar, III. Bohemund, Selahâddîn Eyyübî

* Yüksek Lisans Tezinden üretilmiş olan bu araştırma sürecinde; TR Dizin 2020 kuralları kapsamında "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde" yer alan tüm kurallara uyulmuş ve yönergenin ikinci bölümünde yer alan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemlerden" hiçbirini gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca bu araştırma "Etik Kurul İzni" gerektirmeyen bir çalışmadır.

** Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ABD Doktora Programı, Hatay/Türkiye, rahimekiyili@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9427-8040

EXTENDED SUMMARY

The Crusades, which continued until the end of the XIII. century starting at the end of the XI. century, is one of the important events affecting world history. Adorned with religious motifs, such as liberating Christians from the oppression and oppression of the Muslims in the East, it was the only one that succeeded in the campaigns made during this period when the West tried to gain superiority to the East. Four states were established in Urfa, Antakya, Jerusalem and Tripoli as a result of the first crusade, which started with the call of the Pope Urbanus II, In 1096. The Antioch Crusader Principality has the feature of being a very effective state in the regional politics.

Antakya was an enormous city surrounded by powerful walls in the Middle Ages. With this feature, it was very difficult to conquer. The city was seized in 1098 by Bohemund, the leader of the Normans of Southern Italy, one of the most interesting leaders of the First Crusade with the betrayal of the Armenian Firuz. Bohemund, who intended to establish his own state in the East, ignored his vassal oath to the Byzantine Emperor Alexios Komnenos and founded the Antioch Crusader Principality. The Principality, like other crusade states, tried to maintain its existence from time to time in the struggle with the Muslim, Turkish and Arab elements in the region against the Byzantine and Cilicia Armenians. Shortly after dominating the Çukurova region in the north, it expanded both in the south by adding ports such as Latakia and Cebele to its territory and strengthened economically. The greatest danger for the Antioch Crusaders was the Muslims who dominated Aleppo. However, at the time of the establishment of the Crusader states, while Muslims in the East lacked unity and solidarity, leaders such as Artukoglu Ilgazi, Imadeddin Zengi, Nureddin Zengi and Salahaddin Eyyubi managed to bring Muslims together against the Crusaders.

With the Tell-Afrin War in 1119, Artukoğlu İlğazi had managed to destroy almost all of the Antioch Crusaders. The Antioch Crusaders had difficulty in compensating for the loss of people in this war. From then on, aid from both the other crusade states and the West became vital to the Antioch Crusaders. Imadeddin Zengî, on the other hand, was able to survive because the attention was devoted to the destruction of the Urfa Crusader County. Imadeddin's destruction of the Urfa Crusader County in 1144 caused the Second Crusade. This time, however, was a complete disappointment for the Crusaders in the East. The Antioch Crusaders' Principle was very worn out by Nureddin Zengî. However, Nureddin tried to dominate Egypt on the one hand and on the other hand he was afraid of a great campaign against the Crusaders of Antioch because he became the vassal of the Byzantine Empire. Therefore, the conditions for the disappearance of the Principality were not suitable during the time of Nureddin Zengi.

The fact that Saladin had established domination in Egypt and in the lands of the Zengî had crushed the Crusaders. Crusaders in the East also started calling for help against the Saladin and the leaders of the West. However, in Europe, the war between England and France continued. Therefore, aid to the East was delayed. In addition to the delay in aid from the West, there were also differences between the Crusaders in the East in 1185. After Guy de Lusignan was crowned the kingdom of Jerusalem, the crusader leaders of the Count of Tripoli They polarized as supporters of Raymond III (1152-1187) and as supporters of Guy. In this period, Antioch Crusader prinkeps Bohemund III (1161-1201) He was on Raymond III's side. The majority of the Crusaders who fled the Kingdom of Jerusalem were joining Antioch.

The aim of Salahaddin Eyyubi was to dominate Jerusalem. Peace between the Crusaders Kerak ruler Renaud de Chatillon after the destruction of the Hattin War in 1187, Saladin took Jerusalem from the hands of the Crusaders. This development led to the organization of the Third Crusade, also called the Sef Kings' Expedition. The primary purpose of the campaign was to protect the land held by the Crusaders and to recapture both Jerusalem and other lands that Saladin had taken from the Crusaders.

The Patriarch of Antioch Aimery (1140-1193) wrote to the King of England just after Saladin's siege of Jerusalem and sought help. Although the king sent a positive reply to this letter, he was delayed in sending aid and Saladin had achieved his goal. As a result, the German Emperor Frederich Barbarossa, King of France Philippe Auguste and King of England Arslan Richard with the armies during the Third Crusade in Antioch These armies were Bohemund's greatest hope. Although Bohemund III did not ask the German Emperor for help, he was the first to reach Antakya. However, this army melted away in Anatolia. The rest were not qualified to protect the Antioch Crusaders. Consequently Bohemund III and Antioch Crusaders did not receive the help expected.

British and French armies began to wait for the region when Bohemund III learned that the King of England had come to Cyprus, he went there and declared his loyalty to Richard I He had the opportunity to attack Lazikiye and Cebele with the support of soldiers and ammunition given by the king of England and the king of France, but he had no results. Bohemund III was unable to show any other existence than the unsuccessful expedition to Harim with the German army. Therefore, The great armies of the Crusade had to swear allegiance to Selahaddin Eyyubi in the struggle of the Antioch Crusaders with Selahaddin Eyyubi. After the defeat of Byzantium in the Battle of Miryakefalon, the Antioch Crusaders who survived the influence of Byzantium after the end of their influence over Anatolia and the Crusader states became the vassals of Selahaddin Eyyubi. However, this did not last long.

After the death of Salahaddin, the Antioch Crusaders will be freed from the influence of Eyyubi. After that, although it was not a strong state, it succeeded in being effective in the regional politics until it was destroyed by the Mamelukes in 1268 and continued its existence.

Keywords: Antakya, Richard the Lionheart, Crusaders, Bohemund III, Salahaddin Eyyubi.

GİRİŞ

XI. Yüzyılın sonunda başlayarak XIII. Yüzyılın sonuna kadar devam eden Haçlı seferleri, dünya tarihini etkileyen önemli olaylardan biridir. Doğu'daki Hıristiyanları Müslümanların zulmünden ve baskısından kurtarmak gibi dini motiflerle süslenmiş ancak esasında Batı'nın Doğu'ya üstünlük kurmaya çalıştığı bu dönemde yapılan seferlerden başarıya ulaşan sadece birincisi olmuştur. 27 Kasım 1095 tarihinde Papa II. Urbanus'un Clermont Konsili sırasında yaptığı çağrı ile başlayan Birinci Haçlı Seferi neticesinde Urfa, Antakya, Kudüs ve Trablus'ta dört devlet kurulmuştur. Antakya Haçlı Prensiği bu devletler içinde bulunduğu konum itibarıyla bölge siyasetinde oldukça etkili bir devlet olma özelliğine sahiptir.

Antakya, Birinci Haçlı Seferi sırasında Güney İtalya Normanlarının lideri Bohemund tarafından 1098 yılında ele geçirildi. Doğu'da kendi devletini kurmak amacıyla olan Bohemund, diğer Haçlı liderleri gibi Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos'a vassallık yemini etmiş ve bir zamanlar Bizans sınırına dâhil olan bölgeleri almaları durumunda buralarda hak iddia etmeyeceğini beyan etmişti. Zor şartlar altında ve Türkiye Selçuklu ordularıyla mücadele halinde Anadolu'da ilerleyen Haçlı orduları nihayet 20 Ekim 1097'de Antakya'ya ulaşabildi. Şehrin hâkimi olan Yağısıyan Haçlıların geldiğini haber alarak kuşatmaya karşı tedbirler almış, bölgedeki Müslüman emirlerden ve Büyük Selçuklu Sultanı Berkıyaruk'tan da yardım talep etmişti. Ancak Suriye'de hâkim olan emirler arasındaki çekişmeler ve Sultanın gönderdiği ordunun da geç gelmesi ile 3 Haziran 1098'de Bohemund'un İki Kız Kardeş Kulesi'ni koruyan Ermeni Firuz ile anlaşması sonucu ihanet yoluyla Antakya Haçlıların eline geçti. Geç gelen Selçuklu ordusu da, ordu içindeki anlaşmazlıklardan dolayı şehri geri almayı başaramayarak 28 Haziran'da kuşatmayı kaldırıncaya Antakya'da Haçlı hâkimiyeti kesinleşti.

Şehir ele geçirildiği takdirde İstanbul'da İmparator Aleksios'a edilen yemine göre Bizans'a verilecekti. Ancak Bohemund, ettiği yemini umursamayarak ve türlü bahanelerle şehirdeki hâkimiyet haklarını Haçlı liderlerine kabul ettirmek kaydıyla Antakya Haçlı Prensiği'ni kurdu. Kudüs'ün Haçlı ordusu tarafından alınmasından sonra ise Hac görevini yerine getirmek için yaptığı Kudüs ziyareti sırasında hem beraberinde götürdüğü Papanın elçisi Daimbert'i Kudüs patriği yapmayı başardı hem de Daimbert'in, kendisinin Antakya üzerindeki hâkimiyetini tanımasını sağladı. Yapılan törende Bohemund Prinkeps (hükümdar/başkan) unvanını aldı. Böylece hem Antakya ve çevresinde sahip olduğu topraklardaki hâkimiyet hakkı kesinleşti hem de Kudüs Krallığı'na tabi olmayan bağımsız bir hükümlürlüğe sahip oldu. Bu haliyle prenslik Doğu'daki diğer Haçlı devletlerinden farklı bir statüye kavuştu.

Prenslik, diğer haçlı devletleri gibi bölgedeki Müslüman, Türk ve Arap unsurlarla zaman zaman Bizans ve Kilikya Ermenileri ile mücadele halinde varlığını sürdürmeye çalıştı. Kısa zamanda kuzeyde Çukurova bölgesine hâkim olduktan sonra güneyde de Lazkiye, Cebele gibi limanları sınırlarına katarak hem genişledi hem de ekonomik açıdan güçlendi. Antakya Haçlıları için en büyük tehlike ise Haleb'de hâkim olan Müslümanlardı. Haçlı devletlerinin kurulduğu sırada Doğu'daki Müslümanlar birlik ve beraberlikten yoksun iken Artukoğlu İlgazi, İmâdeddîn Zengî, Nureddîn Zengî ve Selahaddîn Eyyübî gibi liderler Haçlılara karşı Müslümanları bir araya getirmeyi başardılar.

Artukoğlu İlgazi 1119 yılındaki Tell-Afrîn Savaşı (Batılıların söylemiyle Ager Sanguinis/Kanlı Meydan) ile Antakya Haçlı ordusunun neredeyse tamamını imha etmeyi

başarmıştı. Antakya Haçlıları bu savaşta insan kaybını telafi etmekte güçlük çekti. Bundan sonra yıkılana kadar hem diğer haçlı devletlerinden hem de Batı'dan gelecek yardımlar, Antakya Haçlıları için hayati öneme sahip oldu. Haleb'e hâkim olan İmâdeddîn Zengî ise Haçlılara karşı mücadele etmek için dikkatini, Suriye ve el-Cezîre'deki Müslümanları bir araya getirmek ve sonrasında da Urfa Haçlı Kontluğu'nu yıkmaya sarf ettiği için Prenslik ayakta kalmayı başardı. İmâdeddîn Zengî'in 24 Aralık 1144 tarihinde Urfa'yı alarak buradaki Haçlı Kontluğu'nu ortadan kaldırması İkinci Haçlı Seferine sebep olmuştu. Ancak bu sefer Doğu'daki Haçlılar için tam bir hayal kırıklığı oldu. İmâdeddîn Zengî'nin oğlu Nureddîn Zengî Antakya Haçlı Prensiği tarafından oldukça yıpratılmasına rağmen Bizans'ın bu dönemde Anadolu'da daha etkili olmaya başlaması ve özellikle de Antakya üzerindeki etkisi sebebiyle varlığını devam ettirebildi. 1161 yılında Prensiğin başına geçen III.Bohemund (1161-1201), çok dirayetli bir yönetici olmasa da Prensiği Nureddîn Zengî gibi güçlü bir devlet adamı ve savaşçıya karşı ancak Bizans'ın vassallığını kabul etmek kaydıyla koruyabiliyordu. Nureddîn ise hem Mısır'a hâkim olmaya çalışıyor hem de bu durumdan dolayı Antakya Haçlıları üzerine büyük bir sefer düzenlemiyordu. Haleb'i Zengîler'in elinden alan Selahâddîn Eyyûbî ise tüm dikkatini Kudüs'ü Haçlıların elinden almaya verdi. Selahâddîn'in bölgedeki faaliyetleri sırasında Doğu'daki Haçlı liderler arasında birlik ve beraberlik yoktu. Tıpkı Birinci Haçlı seferi öncesi Müslümanlar arasındaki duruma benzer şekilde Haçlı liderler kendi çıkarlarını ön planda tutuyorlardı. Bu durum Selahâddîn Eyyûbî gibi güçlü bir liderin dikkatinden kaçmadı.

1. Kudüs'ün Haçlıların Elinden Alınması

Hittîn Savaşı öncesi Doğu'daki Haçlı liderleri arasında anlaşmazlıklar ve gruplaşmalar sürüp gidiyordu. Kudüs Kralı IV. Baudouin'den sonra çocuk yaştaki yeğeni V. Baudouin 1185 yılında taç giydi. Trablus kontu Raymond ise onun naibi olarak ülkeyi yönetmeye başladı. Kont Raymond, Selahâddîn Eyyûbî'ye karşı batıdan beklenen yardımın gelmemesi ve onunla kendi başlarına savaşacak güce sahip olmamaları sebebiyle, kralın nâibi olarak Selahâddîn ile 4 yıllık bir mütareke yapılmasını teklif etti. Antakya Haçlı prinkepsi III.Bohemund'un da aralarında bulunduğu Haçlı liderleri bunu uygun gördüler. Selahâddîn ise bu dönemde doğuya sefere çıkmayı planladığından bu teklifi kabul etti¹.

1186 yılı Ağustos ayında çocuk kral V. Baudouin de Akka'da 9 yaşında öldü. Onun ölümünden sonra annesi Sibylle Guy de Lugisnan ile evlendi ve Guy Kudüs krallığı tacını giydi. Bu durum krallık asillerinin arasını daha da açtı. Guy'a karşı Trablus Kontu III.Raymond'un başını çektiği oldukça güçlü bir muhalefet ortaya çıktı². İbnü'l-Esîr ise³ III.Raymond'un nâib olduktan sonra Kudüs krallığını ele geçirmeyi planladığını, ancak V.Baudouin'in ölmesi üzerine planlarının bozulduğunu kaydetmiştir. Antakya Haçlı lideri III.Bohemund'da Trablus kontunun tarafını tutuyordu. Guy'a karşı olan birçok asil Antakya'ya gelerek III. Bohemund'a iltihak ettiler⁴. III. Bohemund, III. Raymond'a olan bağlılığının ödülünü Hittîn savaşı sonunda III. Raymond'un Trablus Kontluğu'nu kendisinin oğluna bırakmasıyla fazlasıyla alacaktır.

Haçlı liderleri arasında bu karışıklıklar sürerken Selahâddîn Eyyûbî'nin dikkatini tekrardan Haçlı topraklarına yönelten olaylar patlak verdi. Haçlılar ile Selahâddîn Eyyûbî arasında barış yapılmasından sonra Suriye ile Mısır arasında Müslüman tüccarlar rahatça ticaret yapmaya başlamıştı. Aynı zamanda Haçlılar da komşularıyla ticarî faaliyette bulunuyordu.

¹ Bernard Le Trésorier, *Cronique D'Ernoul*, (Çev: M. L. De Mas Latrie), Paris, 1871, s. 118 vd.; Runciman, C.II, s. 374; Birsal Küçükspahioğlu, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2007, s. 190-191; Aydın Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri Müslüman Haçlı Siyasi İttifakları*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 193.

² Ernoul, 129-136; Runciman, C. II, s. 374-376; Claude Cahen, *La Syrie du Nord a l'époque Des Croisades Et La Principauté Franque D'Antioche*, Paris, 1940, s. 427; Usta, s. 193-195.

³ İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-Tarih*, (Çev: A. Özeydin), C. XI, Bahar Yayınları, İstanbul, 1987, s. 415-416.

⁴ Ernoul, 136-139; Runciman, C. II, s. 376-377; Cahen, s. 427; Usta, s.195.

Ancak bu barış ortamı uzun sürmedi. 1186 yılının sonlarına doğru Mısır'dan Suriye'ye giden büyük bir ticaret kervanı, küçük bir Mısır askerî birliğinin refakatinde Renaud de Chatillon'un⁵ sahip olduğu Kerak bölgesine girdi. Renaud, Selahaddin Eyyûbî ile yapılan barış antlaşmasına aldirmaksızın bu kervanın mallarını gasp etti, askerleri öldürdü, tüccarları ve ailelerini Kerak kalesinde hapsetti. Selahaddin Eyyûbî, bu olayı haber alır almaz Renaud'a elçiler göndererek tüccarların serbest bırakılmasını ve zararlarının karşılanmasını istedi. Fakat Renaud, elçileri kabul dahi etmedi. Bunun üzerine Selahaddin Eyyûbî, Renaud'u şikâyet etmek için kral Guy'a elçiler gönderdi. Guy ise bu olayın üzerine fazla gitmedi⁶. İstekleri yerine getirilmeyen Selahaddin Eyyûbî ise 1187 Nisan ayında Kerak üzerine sefere çıkarak burayı yakıp yağmaladı⁷. Diğer yandan da askerlerini toplamaya başladı.

Trablus kontu III. Raymond, Guy'un hile ile tahta çıkmasından sonra Selahaddin Eyyûbî ile Trablus Kontluğu ve karısının hâkim olduğu Taberiyye'yi de kapsayan bir antlaşma yapmıştı. Bu şekilde Selahaddin'e karşı topraklarını korumaya aldığı gibi İbnü'l-Esîr'e göre⁸ bu antlaşmayla Selahaddin, Raymond'un Kudüs Krallığı'nı ele geçirerek tahta çıkması için yardım da edecekti. Aynı şekilde III. Bohemund da Antakya için Selahaddin ile arasındaki antlaşmayı uzatmıştı⁹.

Selahaddin Eyyûbî 1187 yılı Mart ayında Ra's el-Mâ'da karargâhını kurdu ve oğlu el-Efdâl'ı, civardan çağırdığı askerleri karşılamak üzere burada bırakarak kendisi askerleriyle Busrâ'ya gitti. Sonrasında Kerak'a giderek yağma akınları yaptı. El-Efdâl ise Selahaddin'in yanına gelerek Harran ve Urfa Emiri Muzâffereddîn Gökbörü, Şârimüddin Kaymâz en-Necmî ve Bedreddin Buldurum el-Yârûkî'nin birliklerini 10 Mayıs 1187'de III. Raymond'un topraklarından geçirerek Saffûriye ve Akkâ'ya akın düzenlemek için gönderdi. III. Raymond Müslümanların kontluğunun arazisinden geçişi için gece olmadan topraklarından çıkmış olmaları şartıyla izin vermişti. Fakat Müslümanların geleceğini Templier şövalyelerine de haber vermişti. Saffûriyye yakınlarında Müslümanlar ile Templier ve Hospitalier şövalyelerinden müteşekkil Haçlılar arasında yaşanan savaşta Haçlılar çok ağır bir yenilgi aldı. Bu savaşta Hospitalier tarikatının üstadı ve çok sayıda şövalye öldürüldü¹⁰.

III. Raymond ise yaptığından çok pişman oldu. Selahaddin Eyyûbî'ye haber göndererek aralarındaki antlaşmanın bozulduğunu bildirdi ve Balian d'İbelin'in aracılığı ile Kral Guy'un yanına giderek ona biat etti¹¹. Selahaddin ise bu galibiyetin haberini alınca Kerak'dan çekilerek Taberiyye'nin kuzey doğusunda Aşterâ mevkiinde karargâhını kurdu. Selahaddin'in oğlu el-Efdâl ve askerleri de onun yanına geldiler. Selahaddin burada bir ay kadar Musul ve el-Cezire askerlerinin gelmesini bekledi. Selahaddin Eyyûbî, yeğeni Takiyyüddin'i Antakya Prenslığı'ni gözetlemekle görevlendirmişti. Haziran ayı sonunda Takiyyüddin de Musul, el-Cezire ve

⁵ Renaud de Chatillon, 1153-1160 yılları arasındaki Antakya Haçlı prinkepsidir. 1160'da Nureddin'e esir düşmüş ve ancak 16 yıl sonra esaretten kurtulabilmiştir. Esaretinden sonra Kudüs kralı III. Baudouin, kendisine Kerak-Şevbek Kalesi'nin idaresini vermiştir. bkz. Runciman, C. II, s. 361; Altan, Ebru, "Renaud de Chatillon: Antakya Prinkepsi (1153-1160), Mâverâ-i Ürdün Senyörü (1177-1187)", *Tarih Dergisi*, S. 55 (2012/1), İstanbul, 2013.

⁶ İbnü'l-Esîr, C. XI, s. 417; Runciman, C. II, s. 477; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 135; Küçüksipahioğlu, s. 193-194.

⁷ İbnü'l-Esîr, C. XI, s. 418-419; İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, (Çev: Mehmet Keskin), C. XIII, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2000, s. 22-23; Küçüksipahioğlu, s. 195.

⁸ İbnü'l-Esîr, C. XI, s. 416

⁹ Runciman, C. II, s. 377.

¹⁰ İbnü'l-Esîr, C. XI, s. 419; Ernoul, s.136-139; Runciman, C. II, s. 379-380; Ramazan Şeşen, *Salâhaddin Eyyûbî ve Devri*, İSAR, İstanbul, 2000, s. 111-112; Küçüksipahioğlu, s. 194-196.

¹¹ Ernoul, s. 136-139; Runciman, C. II, s. 380; Küçüksipahioğlu, s. 197.

Diyarbakır askerlerinin başında Selahaddin'in karargâhına ulaştı. Selahaddin'in 12.000 iktâlî veya maaşlı, bir miktar yaya ve çok sayıda gönüllü askeri vardı¹².

Haçlılar arasındaki anlaşmazlıklar artık bir tarafa bırakıldı. Çünkü krallık tehlikedeydi ve Selahaddin Havran'da çok büyük bir ordu toplamıştı. Kral Guy ise Mayıs ayı başlarında Safuriyye Çayırında karargâhını kurarak askerlerini toplamaya başladı. Kont III. Raymond ve Balian d'İbelin, Antakya'ya haber göndererek III. Bohemund'dan destek istediler. III.Bohemund ise Baudouin d'İbelin komutasında bir askeri birliği göndereceğine dair söz verdi. Ayrıca kendi oğlu Raymond'u da vaftiz babası olan Trablus Kontu III. Raymond'un yanına göndererek ona bağlılığını bir kez daha göstermiş oldu¹³. Böylece Raymond'dan sonra III.Bohemund da Selahaddin Eyyûbî ile arasındaki barışı bozdu. Haçlıların 1200 ile 2000 arasında şövalyesi, 20.000 civarında Türkopol ve piyade askeri vardı¹⁴.

Selahaddin Eyyûbî, 2 Temmuz'da Taberiyye'yi kuşattı ve ele geçirdi. Burası III.Raymond'un karısına aitti ve kadın iç kaleyi savunuyordu. Kral Guy bunu haber alınca durumu istişare etmek için bir toplantı düzenledi. III. Raymond Taberiyye'ye saldırma taraftarı değildi. Çünkü Selahaddin'in çok güçlü bir orduya sahip olduğunu, ona saldırımları halinde krallığın bütün gücünü kaybedebileceğini biliyordu. Ancak Hospitalier ve Templier Tarikatlarının reisleri ile Renaud onu Müslümanları desteklemekle suçladılar. Templier tarikatının üstadı Gerard de Ridefort'un kışkırtmasıyla kral Guy Taberiyye'ye saldırma kararı aldı¹⁵.

Haçlılar 2 Temmuz günü, Safuriyye Çayırlarından ayrılarak Taberiyye'ye harekete geçtiler. III. Raymond'un birliği, III. Bohemund'un oğlu Raymond ve Baudouin d'İbelin'in komuta ettiği Antakya Haçlı Prensiği'nin askerî birliği ile Haçlıların ön saflarındaydı. Kral Guy merkezde ve Balian d'İbelin, Hospitalier ve Templier Tarikatları'nın askerleri ile Renaud de Chatillon ise ordunun arkasındaydı. Haçlıların geçtiği yerlerde su yoktu ve Temmuz sıcağında ordunun bu yürüyüşü çok tehlikeliydi. III. Raymond Guy'u uyarmaya çalıştı ancak bir sonuç alamadı. Selahaddin Eyyûbî, Haçlıların Taberiyye'ye doğru harekete geçtiğini haber alınca hazırlıklara başladı ve ordusunu Hittîn'a sevk etti. Haçlılar da "Hittîn Boynuzları" denen yere yakın bir yaylaya geldiler. Ancak burada da durmayarak Lübiye'nin ilerisinde suyu olmayan bir kuyunun yanında karargâh kurdular. III. Raymond'un itirazlarına rağmen kral Guy, burada konaklama kararından vazgeçmedi. Ordu susuz ve yorgundu. Geceyi tam bir ümitsizlik içerisinde geçirdiler. Selahaddin Eyyûbî'in askerleri tarafından Haçlıların karargâhının etrafındaki çalılar ateşe verildi ve Haçlılar her taraftan kuşatıldı. 4 Temmuz günü Müslümanlar saldırıya geçti. Su bulmak için kaçmaya çalışan Haçlı askerleri öldürülüyordu. Ordunun kaçacak hiçbir yeri kalmamıştı. Trablus kontu Raymond, Baudouin d'İbelin ve III.Bohemund'un oğlu Raymond Takiyyüddin'in komuta ettiği taraftan kaçmayı başardılar. Ayrıca Balian d'İbelin'de kaçmayı başaranlar arasındaydı. Bu şiddetli savaş sonunda Kudüs Krallığının askeri gücü imhâ edildi ve Kutsal Haç Müslümanların eline geçti. Kral Guy, Renaud de Chatillon, Hospitalier ve Templier Tarikatları'nın reisleri ve daha birçok Haçlı reisi esir alındı. Selahaddin Renaud'u kendi elleriyle öldürmeye yemin etmişti. Haçlı reislerini çadırında toplayarak Renaud hariç diğer reislere ikramda bulundu ve Renaud'u da orada öldürdü¹⁶

¹² Şeşen, s. 112; "Hittîn'de Selahaddin'in Ordusu", *Bellekten*, LIV (Nisan 1990), S. 209, s.427-434; Lyons M. C. –D. E. P Jackson, *Salâhaddîn*, (Çev: Zehra Savar), Pınar Yayınları, İstanbul, 2006, s. 300-301; Küçüksipahioğlu, s. 197.

¹³ Runciman, C. II, s. 381.

¹⁴ Şeşen, *Salâhaddîn...*, s. 113; Küçüksipahioğlu, s. 197.

¹⁵ İbnü'l-Esir, C. XI, s. 419; Şeşen, *Salâhaddîn...*, s. 114; Runciman, C. II, s. 381; Küçüksipahioğlu, s. 198-199.

¹⁶ İbnü'l-Esir, C. XI, s. 419; İbn Kesir, C. XIII, s. 22-26; İbnü'l-İbrî Ebü'l-Ferec (Bar Hebraeus). *Vekâyinâme*, (Çev: Ö. Rıza Doğrul), *Abu'l Farac Tarihi*, II, TTK, Ankara, 1987–1999, s.440-443; Runciman, C. II, s. 384-385; Amin Maalouf, *a.g.e.*, s. 252; Şeşen, *Salâhaddîn...*, s. 114-115; Küçüksipahioğlu, s. 200-202; P.M. Holt, *Haçlılar*

Selahaddin Eyyûbî, bundan sonra Taberiyye, Akka, Nablus, Yafa, Sayda, Beyrut, Cebayl, Askalan ve Gazze'yi ele geçirdikten sonra nihayet 20 Eylül'de başlayan kuşatmanın ardından 2 Ekim 1187 (27 Receb) tarihinde tam da Miraç Kandili günü Kudüs'ü Haçlıların elinden aldı. O, Kudüs'e girerken 88 yıl önce Haçlıların Kudüs'te yaptığı katliamın aksine kimseye karışılmamasını, şehrin yağmalanmamasını emretti. Ayrıca Yahudilerin de şehre girmesine müsaade edildi. Müslümanların eline geçen Haçlı şehirlerinin halkı ise Sûr, Trablus ve Antakya'ya hücum ettiler. Birçoğu bu şehirlere de kabul edilmeyerek Müslümanlara esir düşüp köleleştirildi¹⁷.

2. Üçüncü Haçlı Seferi İçin Yapılan Hazırlıklar

1185 yılından itibaren Doğu'daki Haçlıların Selahaddin Eyyûbi'ye karşı Batı'ya yaptığı yardım çağrıları bir iki ufak girişim dışında sonuçsuz kalmıştı. Hittîn Savaşı'nda Kudüs Krallığı'nın askeri gücünün yok olması ve arkasından da Kudüs'ün Müslümanlar tarafından fethedilmesi "Kralların Seferi" olarak da adlandırılan III. Haçlı Seferi'ni ortaya çıkardı. Bu sefer sırasında amaç Haçlıların elinde kalan toprakları korumak ve pek tabii hem Kudüs'ü hem de Selahaddin Eyyûbi'nin fethettiği diğer Haçlı topraklarını Müslümanların elinden geri almaktı.

Alman İmparatoru Frederich Barbarossa, Fransa kralı Philippe Auguste ve İngiltere kralı Arslan Yürekli Richard'ın ordularıyla katıldığı III. Haçlı Seferi, iki koldan gerçekleştirildi. Alman Haçlıları Frederick Barbarossa (1155-1190) komutasında karadan; Philippe Auguste ve Arslan Yürekli Richard komutasındaki İngiliz ve Fransız Haçlıları ise denizden doğuya geldiler.

Hittîn Savaşı'na ve Selahaddin Eyyûbî'nin komutasındaki Müslümanların Kudüs'ü fethine yukarıda değinmiştik. Sûr başpiskoposu Josias, Hittîn Savaşı'nın ertesinde Sicilya'ya giderek kral II. Guillaume'e (1166-1189) Hittîn felaketini anlattı. Kral hemen amiral Margaritus komutasında beş yüz şövalye ve elli kadırgadan müteşekkil bir donanma hazırlayarak Doğu'ya ilk yardımı gönderdi¹⁸. 1188 yazında Suriye sahillerine ulaşan Sicilya donanması Trablus ve Antakya'nın Selahaddin'in eline geçmesini engellediği gibi Sûr şehrindeki Haçlıların da burada tutunabilmesinde büyük katkı sağladı¹⁹.

Sûr başpiskoposu Josias, Ekim 1187'de Roma'ya, papa III. Urbanus'un yanına gitti. Bu arada bir Ceneviz heyeti de Roma'ya gelmiş ve Kudüs'ün Müslümanların eline geçtiğini haber vermişti. Bu gelişme karşısında zaten yaşı ilerlemiş olan papa, üzüntüden ölünce yerine VIII. Gregorius papa seçildi. Ancak yeni papa da Hıristiyan dünyasını doğudaki kardeşlerine yardıma çağırın bir duyuru yaptıktan kısa bir süre sonra öldü. Yerine III. Clemens papalığa getirildi. III. Clemens, ilk önce Alman İmparatoru Frederich Barbarossa'yı yeni bir haçlı seferi için ikna etti. Diğer taraftan Josias'da İngiltere kralı II. Henry ve Fransa kralı Philippe Auguste'u sefer için

Çağrı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakın Doğu, (Çev: Özden Arkan), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul,1999, s. 58-59; Gibb, 1973: 51-53; Cahen, s. 428-430; Lyons ve Jackson, s. 309-321; Usta, s. 196-201.

¹⁷ İbnü'l-Esîr, C. XI, s. 431-436; İbn Şeddâd, "en-Nevâdirü's-Sultaniyye ve'l-Mehâsini'l-Yusufiyye", Kahire, 1994, s. 134-136; İbn Kesir, C. XIII, s. 26-31; İbnü'l-İbrî, C. II, s. 444-447; Runciman, C. II, s. 386-390; Maalouf, s. 257-259; Şeşen, "Hittîn...", s. 427-433; *Salâhaddîn...*, s. 119-121; Lyons ve Jackson, s. 325-336; Gibb, s. 54-58; Küçükspahioğlu, s. 202; Demirkent, s. 135 vd; Usta, s. 201; H. A. Nomiku, *Haçlı Seferleri*, (Çev: Kriton Dinçman), İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s. 41-49; Holt, s. 59; *Haçlı Devletleri ve Komşuları*, (Çev: Tanju Akad), Kitap Yayınları, İstanbul, 2007, s. 93-94.

¹⁸ Richard of Holy Trinity, *Itinerary of Richard I and others to the Holy Land*, In parentheses Publications, Cambridge- Ontario, 2001, s. 18.

¹⁹ Işın Demirkent, "Hittîn Zaferi ve Kudüs'ün Müslümanlarca Fethinin Batıdaki Akisleri", *Belleten*, LII (Aralık 1988), S. 205, s. 1547; Runciman, C. III, s.3-4.

ikna etmek üzere yola çıkmıştı. Ayrıca Doğu'daki Hospitalier ve Templier Şövalye Tarikatları da Batı'daki yandaşlarına yardım çağrısı yapıyorlardı.

III.Bohemund'un Antakya'yı koruyabilmesi için Avrupa'dan gelecek yardım hayati önem taşımaktaydı. Ancak 1181 yılında Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'un yeğenlerinden biri olan Teodora ile yaptığı evliliği bitirerek Antakyalı hafif meşrep bir kadın olan Sbylle ile evlenmesi başta Antakya Patriği Aimery olmak üzere asillerin çoğu ile de arasının açılmasına sebep olmuştu. Şehirde Sibylle'in Selahaddin Eyyûbî'ye casusluk yaptığı iddiaları dolaşıyordu²⁰. Patrik Aimery bu nikahı yapmayı reddettiği gibi hem nikahı kıyan papazı hem de III.Bohemund'u hem de tüm şehri aforoz ettikten sonra Kusayr'a çekilmişti. Bundan sonra asillerin de çoğunun Patriği desteklemesiyle şehir bir iç savaşın eşiğine geldi. III.Bohemund şehirdeki tüm kilise ve manastırları yağmaladı. Olaylar Kudüs Kralı IV.Baudouin'in Antakya'ya bir heyet göndermesi ile ancak çözüme kavuşturuldu. Dışarda hemen yanlarında Selahaddin Eyyûbî gibi bir tehlike varken içeride birliği sağlamak da III.Bohemund'un işine yaradı ve Patrik Aimery ile arasındaki sorunu halletme yoluna gitti²¹. III.Bohemund yağmaladığı malları kiliseye geri verirken Patrik Aimery ise Sibylle ile olan evliliğini onayladı ve aforozu kaldırdı. Sibylle, III.Bohemund'un karısı sıfatıyla kontes olarak tanındı²².

Prenslüğün bekasının tehlikeye düştüğü böyle bir dönemde Patrik Aimery de prinkeps ile olan sorunlarını bir tarafa bırakıp, Selahaddin Eyyûbî'nin Kudüs'ü kuşatmasından sonra İngiltere Kralı II. Henry'e Antakya'nın düştüğü durumu anlatan bir mektup yazarak yardım istedi. Aimery'nin bu mektubu Roger de Hovedan²³ tarafından aktarılmaktadır. Aimery mektubunda Selahaddin karşısında Doğu'daki Haçlıların durumunu İngiltere Kralı Henry'ye şu şekilde anlatarak yardım istemiştir:

"Yüce Tanrının ve Papalık makamının merhametiyle, aynı merhametle kutsanan Antakya Patriğinden onun sevdiği Lordu ve dostu krallıkları yöneten İngiltere'nin en muhteşem kralı Henry'ye. Bu gözyaşları ve iç çekişlerle sizin şahanelerinize son zamanlarda başımıza, aslında tüm Hıristiyanlık âleminin başına gelen beklenmedik ve korkunç felaketin bize hissettirdiği dehşet verici ve ifade edilemeyen üzüntüyü belirtmek isterim. Sizinle birlikte tüm dünya bu acımızı duysun ki gözyaşlarımızın ve feryatlarımızın nedenini ve nasıl sonlanacağını bilsin. Temmuz ayının dördüncü günü, bin yüz seksen yedi yılında, Selahaddin Kudüs topraklarındaki Hıristiyanlarla uğraşan yabancı düşmanlarımızın çoğunu bir araya getirdi ve güçlerini tüm kalbiyle zafer kazanmak için yönlendirdi; Kutsal Haç Türklerin alayına maruz kaldı; kralı ve Templier Şövalyeleri'nin liderini rehin olarak aldı ve aynı zamanda lanetli Selahaddin kendi elleriyle Prens Renaud'u katletti; neredeyse iki bine yakın papaz, Templier Şövalyesi ve Hospitalier Şövalyesi ve otuz bin kişi Kutsal Haç'ı savunmak adına kurban oldu ve ayrıca bunun ardından birçok kişi katledildi ya da Selahaddin, aldığı şehirlerde onları rehin tuttu. Bundan sonra Hıristiyanların kamına doymuş olarak Taberiye'yi aldı ve kuvvetlendirdi;ve daha sonra, yüce şehir Akka'yi, Caiphas'ı, Caesarea'yi, Yafa'yi, Nazareth'i, Sebaste'yi, Neapolis'i, Lydda'yi, Ramatha'yi, Assur'u, Hebron'u, Bethlehem'i ve diğer tüm kalanları, kutsal şehir Kudüs'ü, ve lordumuzun mezarını -parçalara ayıracağına ve parçalarını derinlere atacağına yemin ederek²⁴ - kuşattı. Ayrıca, her gün ve her saat korkarak endişe duyuyoruz, bu çeşitli yerleşkelerin onun saltanatına boyun eğmeyeceklerinden ve katledilebileceklerinden ya da esir tutulabileceklerinden şüpheleniyoruz; özellikle de erzak, at, savaş mühimmatı ve koruyucu sıkıntısı çektikleri iyi bilinirken. Tanrı'nın üzerimize yağdırdığı bu büyük kızgınlık ve öfke nedeniyle, ekmeğimizi gözyaşlarıyla yiyoruz ve lordumuzun mezarının yabancı uluslara gönderilmesi ve hala bu Hıristiyan topraklarında kalan birkaçımızın da, eğer yardım gecikirse ve düşmanlar baskın yaparsa, darbecilerin kılıcı altında boyunlarını bükme zorunda kalması konusunda diken üstündeyiz. Şu anda Batı'nın diğer krallarından ileride bir öngörü, öğüt ve zenginliğe

²⁰ İbnü'l-Esîr de Sibylle'in Haçlılar ile ilgili bilgileri Selahaddin'e haber verdiğini ve bunun karşılığında Sultan'ın ona hediyeler gönderdiğini kaydeder. Bkz. C.XII, s. 22.

²¹ Cahen, s. 428; Demirkent, "Hittin Zaferi...", s. 1551; Runciman, C. III, s. 5.

²² Süryani Mikhael, s. 261- 262; İbnü'l-İbrî, C.II, s. 426; Willermus Tyrensis, C.II, s. 456-457.

²³ Roger de Hovedan, *The Annals of Roger de Hovedan*, (Çev: Henry T. Riley), C. II, London, (t.y.), s. 84-85.

²⁴ Burada yapılan vurgu Haçlı Seferleri'nin ana temasına uygundur. Ancak gerçek olmadığı aşıkardır. Neticede Hz.İsa İslâm inancına göre de Allah'ın elçisidir. Kudüs'ün Müslüman hâkimiyetinde olduğu hiçbir dönemde Hz. İsa'nın mezarı böyle bir yıkıma uğratılmamıştır. Antakya Patriği bu söylemle İngiltere Kralının dini duygularını kullanarak gelecek yardımın önemine vurgu yapmış ve süreci hızlandırmak istemiş olmalıdır.

sahip olduğunuzdan, sizin yardımınıza her zaman ihtiyacımız var; ve bu yüzden size Kutsal Topraklara güçlü yardımlarınızı hızlı bir şekilde getirmeniz için yalvarıyoruz. Eğer bunu yapmayı ertelerseniz, lordumuzun mezarı yüce şehir Antakya ve etrafındaki bölgeler yabancı ulusların sonsuza kadar sahip olduğu bir yüz karası olarak kalacak. Zaferlerinizi ve şöhretinizi dikkate alarak, sizi tahta çıkartan Tanrı'nın gücüyle göklere çıkarıldınız ve eğer bu kadar ihtiyaç sahibi olanlara yardım etmek için hazırsanız ya da kendiniz gelebilirseniz ya da talep ettiğimiz yardımcıları bize gönderebilirseniz işte o zaman Tanrı'dan sonra kutsal toprakları özgürlüğüne kavuşturmuş olan siz olursunuz. Biz kendimiz tüm pişmanlığımızla ve suçlu kalplerimizi cezalandırarak Tanrı'ya yakarıyoruz ki size onun bahşettiği unvanınıza yakışır hem niyet hem de kabiliyet versin ki böylece merhametinizle kutsal topraklara ve bize yardımınızı ödünç verin. Aksi takdirde, çeşitli tehlikelere maruz kalan ve uzun süren hastalıklardan eziyet çeken biz çabucak ölmeyi ummaktan başka bir şey isteyemeyeceğiz ve Hıristiyanların kanı oluk oluk aktıktan sonra Lordumuzun mezarı, yüce şehir Antakya ve çevre bölgeler yabancı ulusların sonsuz utanç kaynağı olarak ele geçirilecek. Biz bir daha size yalvarıyoruz ki siz bizim size bu konuyla ilgili elçi olarak gönderdiğimiz değerli kardeşlerimiz papaz Gabalus ve papaz Valenia'nın öğütlerini dikkate alalım. Elveda."

İngiltere kralı II. Henry ise bu dönemde Fransa kralı ile savaş halindeydi. 1188 Ocak ayında Fransa kralı Philippe Auguste ile Gisors'da barış görüşmeleri sürerken Sûr başpiskoposu Josias buraya gelerek iki kralı barış için ikna ettiği gibi Haçlı seferine katılacaklarına dair de söz aldı²⁵. Bu görüşmelerden sonra II. Henry Antakya Patriği Aimery'nin ve kendisinden yardım isteyen diğer Haçlıların mektuplarına cevabi bir mektup gönderdi. Roger de Hovedan'ın²⁶ bize aktardığı bu mektupta II. Henry Doğu'ya yardım için geleceğini şu şekilde ifade etmiştir;

"Hıristiyanlığın saygıdeğer babaları Antakya ve Kudüs patriği ve onların dostları A. ve E.'ye, Antakya Prensi Raymond'a²⁷ ve Doğu'daki kilisenin tüm Hıristiyan halkına aynı saygınlıkla İngiltere Kralı, Normandiya ve Aquitaine Dükü, Anjou Kontu ve Hıristiyanlığın sağlık ve teselli kaynağı Henry'den. Mademki –günahlarımızın gerektirdiği şekilde- zamanımızın Lordu haksızlıkları kendi intikamı amacıyla yokladı, ilahi adaletle inanmayanların elleriyle kirlettiği kendi kanıyla bu toprakları kurtardı; o zaman biz ve Hıristiyanlık dinine mensup herkes ve dinin liderleri de söz konusu perişan topraklara dindar bir hevesle müdahale etmeli ve tüm gücümüzle yardım için çabalalmalıyız. Valenia'nın saygıdeğer piskoposu Tanrı'nın lütfu A., bize gözyaşlarıyla ve derin iç çekişlerle Doğu Kilisesi'nin boğuştuğu acıları ve belaları ilettiğinden, yaklaşan felaket büyüdükçe, acıyarak yapmak istediğimiz yardım daha da güç ve acil olacaktır. Bu yüzden, O'na inananları hiçbir zaman yüzüstü bırakmayan Tanrı'ya olan inancımız ve güvenimizden dolayı cesur davranın ve kalplerinizi Lord için birleştirin; çünkü biz İsa'nın şu kehanetine inanıyoruz: "Kudüs, gözlerini kaldır, etrafına bak ve gör; hepsi toplanmış sana geliyorlar _____; Sonra sen de görüyorsun, hep birlikte akın ediyorlar, kalbin korkar ve büyür; çünkü deniz sana dönüşür, Yahudi olmayanların güçleri sana ulaşır." Şu anda, insanoğlu Tanrı'yı iyi anlamış mı ve onu arıyor mu diye yukardan bakan Lord, Hıristiyanların O'nun hizmeti için daha önce uyumakta olan duygularını uyandırdı; Lord'un tarafında olan herkes kılıcını kuşandı ve Hıristiyanlığa ve kutsal topraklara çektirilen acıların intikamını almak için babasını, annesini ve her şeyi geride bırakan her biri, kendini kutsanmış ve sadık hissediyor. Bu yüzden emin olun ki şu anda Lord'un sizin için hazırladığı yardımı hızlı bir şekilde göreceksiniz. İnanamayacağımız kadar çabuk bir şekilde, karadan ve denizden gelen büyük bir yığın inançlı sizi kurtarmaya gelecek, çünkü: 'Ne göz görebildi de kulak duyabildi, ne de insanın idrak edebileceği şekilde kalbe girdi' ki bunu sizin topraklarınıza yollanması için Lord hazırladı. Aynı zamanda diğer prenslerin arasında ben ve benim oğlum, bu dünyanın ihtişamını reddederek ve tüm zevklerini yok sayarak ve bu dünyaya ait her şeyi bir kenara bırakarak en kısa zamanda Lord'un da yardımıyla sizi kendi adamlarımızla ziyaret edeceğiz. Elveda."²⁸

II. Henry, bu cevabi mektubunda hızlı bir şekilde karadan ve denizden Doğu'daki din kardeşlerine yardım götüreceğini vaat etse de Philippe Auguste ile arasındaki mücadelenin 1188 Haziranında tekrar başlaması ve bunun arkasından büyük oğlu Richard'ın (Arslan Yürekli) Philippe Auguste ile ittifak yaparak iktidarı ele geçirmeye çalışması, İngiltere'nin

²⁵ Runciman, C. III, s. 6.

²⁶ Hovedan, C. II, s. 85-86.

²⁷Bilindiği üzere bu dönemde Antakya Prinkepsi III. Bohemund'dur. Roger de Hovedan bu mektupta Antakya Prinkepsinin adını Raymond olarak vermiştir. Bunun sebebini kesin olarak bilinmese de Hovedan'ın, III.Bohemund'un babası Raymond de Poitiers'e hitaben bu adı kullanmış olabileceği düşünülebilir.

²⁸ Yukarıda Türkçe tercüme verilen mektupların İngilizcesi Eklerde yer almaktadır.

yardıminın gecikmesine sebep oldu. İngiltere'deki bu karışıklık 1189 yılı sonuna kadar devam etti ve II. Henry 1189 Temmuz ayında öldü. Ondan sonra tahta çıkan Richard daha babasından önce haçı kabul etmişti. Ayrıca bu mektupta açık bir şekilde II. Henry'nin oğlu adına da söz verdiği görülmektedir. Neticede Richard vermiş olduğu bu yeminini gecikmeli olarak tuttu²⁹. Ancak ileride de görüleceği gibi Doğu'ya gelen İngiliz ordusunun Antakya haçlılarına pek de faydası olmayacaktır.

Batıdan Haçlılara gelecek yardımın gecikmesi Selahaddin Eyyübî'nin daha rahat hareket etmesini sağladı. Hiç de zorlanmadan Antakya topraklarının büyük kısmını ele geçirdi. Kudüs Krallığı'ndan arta kalan Kerak, Şevbek, Safed, Kevkeb kalelerini Haçlılarından aldı ve Şâkif'i kuşattı³⁰.

Selahaddin Eyyübî'nin III. Bohemund ile antlaşma yaparken amacı, bu sürenin sonunda askerlerini toplayarak Antakya'yı ele geçirmektir. Ancak şartlar Selahaddin'in istediği gibi gelişmedi. Avrupa'dan çok sayıda insan Doğu'daki Haçlılara yardım için akın etti. Sûr şehrine toplanan Hıristiyanların sayısı da her geçen gün arttı ve şehir onlara yetmez oldu. Haçlılar bu sıkışıklıktan muhakkak kurtulmak isteyeceklerdi. Ayrıca III. Haçlı Seferi'nin hazırlıklarının yapıldığı haberleri gelmekteydi. Bu gelişmeler karşısında Selahaddin'in Antakya'yı ele geçirmek için hiçbir şey yapamayacağı aşikârdır. Ancak Nisan 1189'da Şâkif Arnûn'u ele geçirmek için uğraştığı sırada, III. Bohemund ile yaptığı barışın da süresi dolmak üzereydi. Kendisi güneyde fetihlerle uğraşırken III. Bohemund'un Haleb'e saldırmasından çekinerek yeğeni Takiyyüddin'i yanındaki askerlerle Antakya'ya gönderdi³¹. 1189 yılının Mayıs ayında ise Alman Haçlıları Frederich Barbarossa komutasında yola çıkmışlardı.

3. Frederich Barbarossa'nın Haçlı Seferi Sırasında Antakya Haçlı Prensligi

Frederich Barbarossa II. Haçlı Seferine amcası III. Konrad'ın yanında katılmış ve Almanya'ya döndükten sonra Müslümanlara karşı savaşa isteğiyle dolmuştu. Yetmiş yaşlarında ve otuz beş yıldır Alman tahtındaydı. Her ne kadar sefere çıkmak için sabırsızlansa da ihtiyatlı olması gerektiğinin de farkındaydı. Papalık ile arasında çekişmeler yaşandığı için Doğu'daki Haçlılar kendisinden direk yardım talebinde bulunmamıştı. Papa III. Urbanus'un ölümünden sonra seçilen VIII. Gregorius Alman imparatoru ile çekişmek yerine onunla iyi ilişkiler kurarak Haçlı seferi için oldukça hevesli bu imparatoru ikna etmekte hiç de zorlanmamıştı. Gregorius'dan sonraki Papa III. Clemens ise Frederich ile anlaşma yoluna gitti. 27 Mart 1188 tarihinde Maniz'de bir meclis toplayarak Haçlı Seferi hazırlıklarını başlattı ve burada Albano kardinalinin elinden haçı kabul etti, Batı Hıristiyanlarını Doğu'ya götürmek ve Hz. İsa'nın mezarını Müslümanların elinden kurtarmak amacıyla yemin etti. Yemininden bir yıl sonrasında ancak Doğu'ya hareket edebildi³².

Frederich Barbarossa bu süre zarfında sefer için hazırlıklara başladı. Haçlı ordusunu karadan götürecekti. Yolculuğun sorunsuz geçmesi için ordunun geçeceği ülkelerin hükümdarlarına elçiler gönderdi. Macar kralına, Sırbistan hükümdarına, Bizans imparatoruna ve Anadolu Selçuklu sultanına gönderdiği elçiler bu seferin amacının kendilerinin topraklarına zarar vermek olmadığını, Kutsal Topraklara sorunsuz bir şekilde ulaşmak istediklerini bildirdi. Ayrıca Frederich, Selahaddin Eyyübî'ye de elçi göndererek Kudüs'ü tekrar Haçlılara vermemesi halinde bir yıl içerisinde Doğu'ya gelip savaşarak Kudüs'ü alacağını bildirdi³³.

²⁹ Hovedan, C. II, s. 109-111; Runciman, C. III, s. 6-7; Demirkent, "Hittîn Zaferi...", s. 1552.

³⁰ İbnü'l-Esir, C. XII, s. 25-31.

³¹ İbnü'l-Esir, C. XII, s. 30-31; Cahen, s. 430-431.

³² Demirkent, "Hittîn Zaferi...", s. 1550.

³³ Ansbert, *Historia de Expeditione Fiderici Imperatoris*, (neşr: Chroust), Quellen zur Geschichte des Kreuzzuges Kaiser Friderichs I, Berlin, 1928, s. 16; Hovedan, C. II, s. 100-102; Demirkent, "Hittîn Zaferi...", s. 1550.

Alman İmparatoru hazırlıklarını tamamladıktan sonra Mayıs 1189'da Regesburg'dan hareket etti. Macaristan'dan geçerken hiç zorlanmayan imparator Belgrad'ın yanından Tuna'yı geçerek Bizans topraklarına girdi. Her ne kadar Bizans imparatoru II. İsaakios Angelos (1185-1195) ile aralarında elçiler aracılığıyla bu geçiş sırasında Bizans'ın kendisine sorun çıkarmayacağına dair anlaşmış olsalar da Bizanslılar Almanların, Kudüs yerine İstanbul'u ele geçirmek istediklerini düşündüklerinden Alman ordusuna bir düşmanmış gibi davrandılar. Ancak Frederich bu dönemde Sırp'larla Bulgarların Bizans'a karşı çıkarttıkları isyandan yararlanmasını bildi. Sırp'ların ve Bulgarların reisleriyle anlaştıktan sonra Filibe'yi işgal ederek ordusunun Bizans sınırından ne şekilde geçeceğini görüşmek üzere İstanbul'a gönderdiği elçiler hapsedilince Frederich Barbarossa da oğlu dük Frederich'e Dimetoka'yı rehine olarak işgal ettirip Almanya'daki diğer oğluna da İstanbul'a donanma göndermesini emredince Alman Haçlı ordusu ve Bizans İmparatorluğu arasında savaşın eşliğinden dönüldü³⁴.

Bizans topraklarında sekiz ay kadar kaldıktan sonra 22-28 Mart 1190'da Çanakkale Boğazını geçerek Anadolu'ya adım attı. Buradan Balıkesir, Bigadiç, Kırkağaç ve Akhisar yolundan ilerleyerek 21 Nisan'da Alaşehir'e ulaştı. Bölgenin Hıristiyan halkı da Alman ordusuna saldırılarda bulundu. 27 Nisan'da Denizli'ye gelen Alman ordusu Bizans sınırına girmesinden bu yana ilk olarak Denizli'de halk tarafından iyi karşılandı³⁵. Denizli'den sonra Sultan II. Kılıçarslan'ın oğlu I. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından idare edilen Uluborlu'ya ulaştı. Buradan Konya'ya geçişi sırasında Keyhüsrev'e bağlı Selçuklu kuvvetlerinin baskınlarına uğrayan Haçlı ordusu pek çok kayıp verdi³⁶.

Uluborlu'dan sonra Miryakefalon geçidinden³⁷ geçerken yine Türkler tarafından sıkıştırılarak saldırıya uğramışlardır. Çok zor bir şekilde Akşehir önlerine gelebilen Selçuklular Alman Haçlıları ile burada açık bir mücadeleden kaçınarak Konya'ya çekildiler. Frederich Barbarossa ise Selçuklu Meliklerini takip ederek Konya'ya kadar geldi ve 13 Mayıs 1190'da iki taraf arasında savaş başladı. Niketas'a göre³⁸ 18 Mayıs Ansbert'e göre³⁹ ise 19 Mayıs da Konya Alman Haçlıları tarafından işgal edildi. Ancak iç kalede Selçuklular mücadeleye devam ettiler. Bu arada Almanlar Konya'yı yakıp yağmaladılar. Halkı katlettiler. Frederich Barbarossa ile II. Kılıç Arslan arasında bir antlaşma yapılmasıyla Alman Haçlıları Meram bağlarında altı gün kaldıktan sonra Selçuklu topraklarından ayrıldı⁴⁰.

Alman Haçlı ordusu Konya'dan sonra Göksu vadisinden ilerleyerek 30 Mayıs'ta Karaman'a oradan da Toros geçitlerinden Silifke'ye doğru yol aldı⁴¹. Silifke bu sırada Ermenilerin kontrolündeydi. Frederich'in Ermeni topraklarına girdiğini Ermeni katolikosu Selahaddin'e bildirmiş ancak Alman ordusu görünürde Ermeni topraklarında gayet sıcak karşılanmışlardı⁴².

³⁴ Ansbert, s. 29 vd; Niketas Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195) Komnenos Hanedanı'nın Sonu ve II. İsaakios Angelos Devri*, (Çev: Işın Demirkent), Dünya Yayınları, İstanbul, 2006, s. 207-211; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye Siyasi Tarih Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1971, s. 221.

³⁵ Ansbert, s. 73; Selim Kaya, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, TTK, Ankara, 2006, s. 26-27.

³⁶ Kaya, s. 30-31.

³⁷ Hoyran Gölü ile Kumdanlı arasındaki dar geçit. Bkz. Kaya, s. 31.

³⁸ Niketas, s. 226.

³⁹ Ansbert, s. 81.

⁴⁰ Ansbert, s. 85 vd; Niketas, s. 228; Runciman, C. III, s. 13; Turan, 222-223; Kaya, s. 34.

⁴¹ Ansbert, s. 89; Niketas, s. 228-229; Runciman, C. III, s. 13.

⁴² Runciman, C. III, s. 13; Cahen, s. 431.

10 Haziran 1190'da Silifke ovasına inen Alman ordusu Göksu (Kalykadnos) Irmağı'nı geçip yollarına devam etmek için hazırlık yaparken Frederich Barbarossa bir muhafız birliği ile önden giderek ırmağın kenarına varmış ve burada ırmakta boğularak ölmüştür⁴³.

Frederich Barbarossa'nın ölümü Haçlılar için büyük kayıp, Müslümanlar için ise büyük bir kazançtı. İmparatorun ölümünden sonra zaten yol boyunca birçok kayıp veren ordusunun büyük kısmı da ülkelerine geri döndüler. Kalan ordu İmparatorun beraberindeki oğlu Frederich'in komutasına girdi. Ancak Frederich hastalandığı için Kilikya'dan ayrılamadı. Ordu ise onun iyileşmesini beklemeden Akdeniz kıyısından Antakya'ya yürümüş ancak İskenderun-Antakya arasında Selahaddin'in Bağras garnizonu ya da Haleb askerleri tarafından saldırıya uğrayarak büyük kayıplar vermişti. Nihayet 21 Haziran 1190'da Alman Haçlı ordusunun kalıntıları Antakya'ya ulaştı. Frederich de iyileştikten sonra Antakya'ya geldi⁴⁴.

III. Bohemund'un yaptığı yardım çağrılarında Avrupa'dan olumlu cevap gelmiş olsa da yardım bir türlü ulaşmamıştı. Her ne kadar Alman imparatoru Frederich Barbarossa'dan destek istememiş de olsa İngiliz ve Fransızlardan önce Almanlar Doğu'ya gelmiş ve III.Bohemund için bir umut olmuştu. Selahaddin Eyyûbi'nin III. Bohemund ile aralarındaki barışın bitmesine yakın, yeğeni Takiyyüddin'i Antakya'ya gönderdiğinden bahsetmiştik. Ancak III. Bohemund, İbnü'l-İbrî'ye göre⁴⁵, 1189 yılı içerisinde Harim yöresine saldırdı, Müslümanlarla birlikte yerli Hıristiyanları da katletmek kaydıyla yağma yaptı.

III. Bohemund'un Selahaddin Eyyûbi'nin hâkimiyeti altındaki Harim'e, Alman ordusunun Anadolu'ya yaklaşmasından ve Selahaddin'in de güneyde Haçlıların Akka kuşatmasını⁴⁶ kaldırabilmek için uğraşmasından cesaret alarak saldırdığı aşikârdır. Zira Takiyyüddin antlaşmanın bitiminde Antakya civarında beklerken Akka kuşatmasının başlamasından sonraki Eylül ayı içerisinde İbnü'l-Esîr⁴⁷ tarafından Selahaddin'in yanında mücadele ederken zikredilmektedir. Haçlıların Akka kuşatması 28 Ağustos'da başladığına göre İbnü'l-İbrî kesin tarih belirtmese de Takiyyüddin'in Akka'ya hareketinden sonra, Eylül ayı içerisinde III. Bohemund'un Harim'e saldırdığı kanaatindeyiz. Ancak bu saldırı Haleb hâkimi ez-Zâhir tarafından geri püskürtülmüştür⁴⁸. Zaten III. Bohemund bundan daha ileri gitmeye cesaret edemezdi. Şimdi ise umutla beklediği Alman Haçlıları yol üzerinde eriyip gitmişti.

III. Bohemund her ne kadar küçülmüş de olsa Antakya'ya gelen Alman ordusunu büyük bir konukseverlikle karşıladı. Onları şehirde tutabilmek ve kendisine yapacakları yardımlarla Haleb'e saldırabilmek ümidiyle şehri Almanların hizmetine sundu. Frederich'in mallarını kaleye koydurdu ve Barbarossa'nın cesedi de Saint Pierre Kilisesi'nde defnedildi⁴⁹. Alman topraklarından hareket etmelerinden bu yana ilk kez Antakya'da dinlenme fırsatı bulan Almanlar şehirden ayrılmak istemiyorlardı. Dük Frederich Bohemund'un konukseverliğinden oldukça memnun kalmıştı. Ancak Frederich'in kuzeni Konrad de Montferrat'ın Ağustos ayında Sûr şehrinde buraya gelmesi ve Frederich'i Sûr'a gitmeye ikna etmesi III. Bohemund'un bütün planlarını alt üst etti. Ağustos'un sonunda Alman ordusundan kalan birkaç bin kişi Antakya'dan ayrıldılar. Selahaddin Eyyûbi, Lazikiye, Cebele, Hama ve Haleb'deki askerlere Almanların ilerleyişi sırasında onları yıpratmaları emrini vermişti. Müslümanların saldırıları sonucu

⁴³ Ansbert, s. 90; Hovedan, C. II, s. 102-103; Niketas, s. 229; İbnü'l-Esîr, C. XII, s. 52; İbn Kesîr, C. XIII, s. 52; Runciman, C. III, s. 13; Cahen, s. 431.

⁴⁴ Runciman, C. III, s. 14-15; Cahen, s. 431.

⁴⁵ İbnü'l-İbrî, C.II, s. 449.

⁴⁶ İbnü'l-Esîr, C. XII, s. 34 vd.

⁴⁷ İbnü'l-Esîr, C. XII, s. 34-37.

⁴⁸ Cahen, s. 432.

⁴⁹ Cahen, s. 431.

Trablus'a kadar karadan zar zor gitmeyi başaran Alman ordusu buradan gemiye binerek Sûr şehrine ulaştılar⁵⁰.

Selahaddin Eyyûbî, Frederich'i Antakya'dan uzaklaştırması karşılığında Konrad'a 60.000 dinar vermişti. Haçlılar açısından düşünüldüğünde Konrad Antakya'da, Sûr'da ya da Akka'da olduğundan daha çok işe yarabilirdi. Onun güneye gitmesi Haçlılardan çok Müslümanların çıkarına oldu. Çünkü Selahaddin'in Haçlıların Akka kuşatması ile meşgul olduğu bir dönemde III. Bohemund'un Haleb'e ve Selahaddin'in kendisinden aldığı yerlere tekrar sahip olabilmesi için Frederich'in az da olsa yanındaki Almanlar hayati bir öneme sahipti. Ancak şimdi bu ordu da elinden gitti ve böyle bir ihtimal kalmadı⁵¹.

III. Bohemund her ne kadar Alman ordusu gitmiş de olsa Ekim ayında Akka'da Haçlılarla Müslümanlar arasında çarpışmaların şiddetlenmesini fırsat bilerek Haleb'e saldırdı ancak ez-Zâhir tarafından bu saldırı geri püskürtüldü. Bundan sonra bir yıl boyunca III.Bohemund hiçbir harekette bulunamadı⁵².

4. Arslan Yürekli Richard ve Philippe Auguste'un Haçlı Seferinde Antakya Haçlı Prenslığı

6 Temmuz 1189 tarihinde II. Henry'nin ölümünden sonra İngiltere tahtına 3 Eylül'de oğlu I. Richard (Arslan Yürekli) çıktı. 1189 Kasım ayı içerisinde Philippe Auguste, Perche kontu Rothrud'u İngiltere'ye göndererek I. Richard'a 1 Nisan 1190'da Vezelay'dan Doğu'ya hareket edeceklerini, kendisinin de bu sefere katılmasını istediğini bildirdi. I. Richard, daha Kasım 1187'de babasından ve Philippe'den önce Haçlı seferi için yemin etmişti. Philippe'in çağrısına uyararak kendisine katılacağını bildirdi. 10 Aralık 1189'da iki kral Nonancourt'da görüşerek Haçlı seferine beraber katılacaklarını duyurdu. Fakat Fransa kraliçesinin ölümü seferin bir kez daha gecikmesine neden oldu. İngiliz ve Fransız Haçlıları ancak 4 Temmuz 1190 tarihinde doğuya hareket edebildi⁵³.

Sicilya Kralı II. Guillaume, İngiltere Kralı I. Richard ve Fransa Kralı Philippe Auguste'un Haçlı seferine çıkma kararı almalarından sonra donanmalarını Sicilya'da toplamalarını ve kendisinin de beraber olduğu halde Doğu'ya hareket etmelerini teklif etmişti. Her ne kadar II. Guillaume ölmüş olsa da İngiliz ve Fransız Haçlı orduları Lyon'a kadar beraber hareket ettikten sonra burada ayrıldılar. I.Richard, donanmasının kendisini beklediği Marsilya'ya Philippe Auguste ise donanmasının bulunduğu Nis şehrine gitti. Daha sonra iki kral Sicilya'nın Messina Limanında buluşmak üzere hareket ettiler. I.Richard deniz yolculuğunu pek sevmediği için donanması harekete geçtikten sonra karadan Sicilya'ya gitmeyi tercih etti ve 3 Ekim'de Messina'ya ulaştı. Philippe Auguste ise daha 14 Eylül'de Messina limanına gelmiş ve I. Richard'ı beklemeye başlamıştı⁵⁴.

İngiliz ve Fransız Haçlı orduları kışı Messina'da geçirdikten sonra baharda Doğu'ya hareket ettiler. Philippe Auguste, 20 Nisan 1191'de Filistin sahillerine ulaştı. Ancak İngiltere Kralı I. Richard, 22 Nisan'dan 1 Mayıs'a kadar Rodos adasında bekledi. Buradan da Filistin yerine Kıbrıs'a gitmeyi tercih etti⁵⁵.

Kıbrıs, 1185 yılından itibaren Bizans İmparatoru I. Andronikos Komnenos'a (1183-1185) isyan eden Bizans'ın Kilikya valisi İsaakios Komnenos tarafından yönetilmekteydi. İngiliz donanmasının Kıbrıs kara sularında görünmesi onu endişelendirdi. İngiltere Kralı I. Richard'ın

⁵⁰ Runciman, C. III, s. 15; Cahen, s. 432.

⁵¹Runciman, a.y. ; Cahen, a.y.

⁵² Cahen, a.y.

⁵³ Hovedan, C. II, s. 188-189; Demirkent, "Hitfin Zaferi...", s. 1553-1154; Runciman, C. III, s. 7-8.

⁵⁴ Hovedan, C. II, s. 158-160; Runciman, C. III, s. 32-34.

⁵⁵ İbnü'l-Esîr, C. XII, s. 60; Runciman, C. III, s. 38.

kız kardeşi Joanna'nın gemisi daha önce adaya ulaşmış ve İsaakios Komnenos, Joanna'nın adadan talep ettiği taze suyu vermemiş, hatta hakarete bulunmuştu. I. Richard ise Joanna'dan bir hafta sonra 8 Mayıs'da Kıbrıs'a ulaştı. Kız kardeşinin başına gelenler canını çok sıktı. İsaakios Komnenos'un bulunduğu Limasol şehrini zapt ederek ondan intikam almaya çalıştı. Buradaki Latin tacirler ve hatta Bizanslı halk I. Richard'ı destekledi. İsaakios Komnenos bu durumdan endişeye kapılarak I. Richard'ın karargâhına gitti ve anlaşma istedi. Kızını da onun yanında rehine olarak bırakmayı teklif etti. Ancak I. Richard'ın yanından ayrıldıktan sonra sözünden döndü. I. Richard'a adayı terk etmesini söyledi. İngiltere kralının ise bu durum karşısında öfkesi daha da artmıştı⁵⁶.

İsaakios Komnenos, Selahaddin Eyyûbî ile ittifak halindeydi. Ancak ona ve Kilikya Ermenileri ile yaptığı antlaşmalara dayanarak Bizans'a karşı Kıbrıs'taki hâkimiyetini koruyabiliyordu. Ancak Kıbrıs, Doğu'daki Haçlılar için de hayati bir öneme sahipti. Richard'ın Kıbrıs'a gelmesinden üç gün sonra Antakya Haçlı Prinkepsi III. Bohemund ve büyük oğlu Raymond, Kilikya Ermeni Prensi II. Leon, Kudüs eski kralı Guy de Lusignan ve Kudüs kraliçesi Sibylle'in kız kardeşi İsabella'den ayrılan Onfroi de Toron ve birçok Templier şövalyesi ile birlikte Kıbrıs'a, İngiltere Kralı I. Richard'ın yanına gittiler. Amaçları onu Kıbrıs'ı ele geçirmeye ikna etmektir ve bunun içinde her türlü desteği vereceklerini bildirmektir. Ayrıca İsaakios Komnenos'un Selahaddin Eyyûbî ile işbirliği yapması halinde Doğu'daki durumlarının daha da kötüye gideceğini dile getirdiler. I. Richard ordusunun bir bölümünü III. Bohemund'un ve Kral Guy'un komutasına verdi. Bunların da desteğiyle Mayıs ayı ortalarında Kıbrıs'ı İsaakios Komnenos'un elinden aldı⁵⁷.

İngiltere Kralı I. Richard Kıbrıs'ı ele geçirdikten sonra adadan ayrılarak 8 Haziran 1191'de Akka'ya ulaştı. Deniz yoluyla Batı'dan muazzam yardım alan Akka'daki Hıristiyanlar 2 yıldır şehri kuşatmaya devam ediyordu. Venedik, Cenova, Pisa, Danimarka ve Hollanda, gönderdikleri donanmalarla Haçlılara asker ve erzak takviyesi yapıyordu. I. Richard'ın da desteğiyle Akka 12 Temmuz 1191'de Haçlıların eline geçti⁵⁸.

Aslında daha Hittin savaşı öncesinde Doğu'daki Haçlılar arasındaki anlaşmazlık, halen ve daha da şiddetli bir şekilde devam etmekteydi. Kudüs kraliçesi Sibylle diğer Haçlı kontlarının eleştirilerinden kaçmak için III. Bohemund idaresindeki Trablus'a sığınmıştı. III. Bohemund kontlar arasında tartışmaların yaşandığı dönemde Sibylle ve Guy'un değil de Trablus Kontu III. Raymond'un ve İbelin kardeşlerin de bulunduğu tarafı tutmuştu. Ancak şimdi III. Raymond yoktu. İbelin kardeşlerin tarafını tutan ve Sûr'u ele geçirmiş olan Konrad'ın Trablus'u elinden alabileceğini düşünüyordu⁵⁹. Ayrıca Sibylle'in gelişiyle Trablus'un askeri gücünün takviye olunacağını bildiği için buna karşı çıkmadı. Kral Guy da Selahaddin Eyyûbî tarafından serbest bırakıldıktan sonra Trablus'a ve dolayısıyla III. Bohemund'a sığınmıştı. Guy, III. Bohemund'un desteğiyle Trablus'dan Sûr'a gitmiş ancak Konrad onu şehre almamıştı. III. Bohemund her ne kadar kral Guy'un tarafını tutuyormuş gibi görünse de diğer taraftan Alman Haçlı ordusunun Antakya'ya gelmesinden sonra Konrad'ı da Antakya'da iyi karşılamıştı⁶⁰.

Bu çekişmeler Doğu'ya gelen İngiltere ve Fransa krallarını da etkiledi. Zira Philippe Auguste, Doğu'ya geldikten sonra Sûr'a giderek taraflardan Konrad'ı desteklemiştir. Kral Guy'un bağlı olduğu Lusignanlar ailesi ise İngiltere kralın vassali olduğundan I. Richard'ın da Guy'u destekleyeceği aşîkârdır⁶¹. III. Bohemund hem Haçlı reisleri arasındaki ayrılıklarda hem

⁵⁶ Hovedan, C. II, s. 200-202.

⁵⁷ Hovedan, C. II, s. 203-204; Runciman, C. III, 38-40; Holt, *Haçlılar Çağı...*, s. 59.

⁵⁸ İbnü'l-Esir C. XII, s. 61.

⁵⁹ Niketas, s. 187-197.

⁶⁰ Cahen, s. 432.

⁶¹ Runciman, C. III, s. 39-40; Cahen, s. 432.

de bu iki kral arasındaki gizli çekişmede tarafsız kalmayı yeğlemiş, o daha çok sahip olduğu toprakları ne şekilde muhafaza edebileceğinin derdine düşmüştür.

Akka'nın alınmasından sonra Philippe Auguste doğudan ayrılma kararı aldı ve 3 Ağustos 1191'de ülkesine hareket etti. İngiltere Kralı I. Richard ise Kudüs'ü Müslümanların elinden geri almak için yaptığı beyhude girişimler sonuç vermeyince Selahaddin Eyyûbî ile barış yapmak için girişimlerde bulundu. Akka'da kurulan krallığın Konrad'a devredilmesinden sonra Konrad, Haşhaşiler tarafından öldürüldü. I. Richard'ın yeğeni Henry, Konrad'ın dul karısı ve Kudüs kraliçesi İsabella ile 1192 Mayıs ayında evlendi ve krallık tacı Henry'e geçti. Guy'a ise aynı sıralarda Kıbrıs adasının idaresi verildi. Böylece Doğu'daki reisler arasındaki anlaşmazlıklar çözüme kavuştu⁶².

Doğu'da kaldığı süre zarfında Kudüs'ü Müslümanların elinden geri almak için yaptığı beyhude çabalar sonuç vermeyince I. Richard, Selahaddin ile barış yapmak için girişimlerde bulundu. Müslümanlar ile Haçlılar arasında İbnü'l-Esîr'e göre, 1 Eylül 1192⁶³, 3 yıl 8 ay karada ve denizde geçerli olacak bir barış antlaşması imzalandı. Müslümanlar Haşhaşileri, Haçlılar da Antakya Haçlı Prensiği'ni antlaşmaya taraf olarak dâhil ettiler. Her iki taraf silahsız olarak birbirlerinin ülkesinde serbestçe ticaret yapabilecek ve ziyaretlerde bulunabilecekti. Askalan kalesi ve surları iki tarafın ortak çalışması sonucu yıkılacaktı. Bu antlaşma ile Doğu'daki Haçlıların sahip olduğu yerler Sûr ile Yafa arasındaki sahil şeridi, ayrıca Trablus ve Antakya şehirleri idi⁶⁴.

İngiltere Kralı I. Richard, antlaşmanın imzalanmasından sonra 9 Ekim 1192'de Akka'dan İngiltere'ye gitmek üzere hareket etti⁶⁵. Üçüncü Haçlı Seferi de bu şekilde sona erdi. Bu sefer ile Haçlılar Kıbrıs'ı ele geçirmek ve Akka'da "İkinci Krallık" adıyla Kudüs Krallığı'nın devamını sağlamakla yetindiler. Haçlılar deniz yoluyla gelen yardımlar sayesinde Akka'yı ele geçirdiler ve orada tutunabildiler. Bu sebepten dolayı kıyıda fazla uzaklaşamadılar. Bu sefere çıkma nedenlerinin başında gelen Kudüs'ü geri almak bir yana kuşatmaya dahi cesaret edemediler.

5. III. Bohemund'un III. Haçlı Seferi'nden Sonra Selahaddin Eyyûbî'ye Bağlılık Yemini Etmesi

III. Bohemund III. Haçlı Seferi sırasında pek etkili bir lider değildi. O ancak Avrupa'dan gelecek yardımlara muhtaç ve bu yardımlar sayesinde varlığını koruyabildi. 1188 yılında Haçlıların yardımına koşan Sicilya donanması sayesinde Trablus ve Antakya, Selahaddin Eyyûbî'in eline geçmekten kurtuldu. Guy de Lugisnan'ın çılgınca bir hareketle Akka kuşatmasını başlatması ve Selahaddin'in orada oyalanması, Antakya'nın Selahaddin'in hücumundan kurtulmasını sağladı.

Akka'da çarpışmaların şiddetlendiği 1189 Ekim ayında III. Bohemund, Selahaddin Eyyûbî ile yaptığı barışın da süresinin dolmuş olmasını fırsat bilerek Harim'i yağmalamakla yetinmişti. Alman Haçlı ordusu eğer ki sağ salim Antakya'ya yetişmiş olsa idi Selahaddin'e karşı üstünlük sağlayabilecekti. Ancak Alman Haçlılarının Anadolu'da eriyip gitmesiyle böyle bir ihtimal de kalmadı. Sonrasında ise III. Bohemund İngiltere Kralı I. Richard ve Fransa Kralı Philippe Auguste'un Doğu'ya gelmesini beklemeye başladı. I. Richard'ın Kıbrıs'a geldiğini duyunca onun yanına giderek bağlılığını bildirdi. I. Richard ve Philippe Auguste'un kendisine asker, cephane ve donanma desteği yapmasıyla 1191 Ekim ayı ortalarında Lazikiye ve

⁶² İbnül-Esîr, C. XII, s. 71-72; Runciman, C. III, s. 58-59.

⁶³ İbnü'l-Esîr, C. XII, s. 76-78; İbn Kesîr'e göre 28 Ağustos 1192 günü olmuştur. Bkz. C. XIII, s. 66.

⁶⁴ İbnü'l-Esîr, a.y.; İbn Şeddâd, s. 346; İbn Kesîr, C. XIII, s. 66; İbnü'l-İbrî, C. II, s. 461; Cahen, s. 432; Runciman, C. III, s. 64; Şeşen, *Salâhaddin Eyyûbî...*, s. 210-211; Lyons ve Jackson, s. 434-435; Holt, *Haçlılar Çağı...*, s. 60.

⁶⁵ Runciman, C. III, s. 66.

Cebele'ye saldırma imkânı bulmuştu. Oradaki Müslüman birlikleri ise bu saldırıyı geri püskürtmeyi başardı ve III. Bohemund'un bu saldırısı da hiçbir sonuç vermedi.

III. Haçlı Seferi sonunda I. Richard ile Selahaddin Eyyûbî arasında yapılan antlaşmaya her ne kadar Antakya Haçlı Prensiği dâhil edilmiş olsa da, bu antlaşma Prensiği kapsayan bir antlaşma değildi. Antlaşmanın imzalanmasından sonra Selahaddin Eyyûbî Beyrut'a gitti. III. Bohemund, Selahaddin'in Beyrut'ta olduğunu haber alır almaz Antakyalı asillerden oluşan bir heyetle 29 Ekim 1192 tarihinde Selahaddin'in yanına gitti ve ona bağlılığını bildirdi. Selahaddin Eyyûbî de III. Bohemund ve yanındakileri çok iyi karşıladı ve onlara hil'âtlar giydirdi⁶⁶.

İbn Kesîr⁶⁷, III. Bohemund'un bağlılığını bildirmesinden sonra Selahaddin Eyyûbî'nin III. Bohemund'a yüklü bir miktar para da verdiğini bildirmektedir. Cahen ise⁶⁸, Selahaddin'in Amik ve Arzghan bölgesinin gelirlerinin bir bölümünü III. Bohemund'a devrettiğinden bahsetmektedir.

Aslında III. Bohemund'un bu ziyareti, bundan sonraki dönemde muhtemel Müslüman taarruzlarına karşı elindeki toprakların güvenliğini sağlamak adına yapılmış bir ziyaretir. III. Bohemund, III. Haçlı Seferi süresince hem Haçlı reisleri arasındaki çekişmelerde hem de bir iki küçük girişim dışında Haçlılar ile Müslümanlar arasındaki mücadelelerde tarafsız kalmayı yeğlemiştir.

SONUÇ

Haçlı Seferleri öncesinde Doğu'daki Müslüman liderler arasında yaşanan çekişmeler Birinci Haçlı Seferi'nin başarıya ulaşmasında en önemli faktördür. Bu sefer sırasında Norman lider Bohemund'un Antakya'da, Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos'a ettiği yemini de hiçe sayarak burada bağımsız bir devlet kurmasıyla Antakya Haçlı Prensiği tarih sahnesine çıkmıştı. Şehrin kuşatması sırasında Halep Meliki Rıdvan başta olmak üzere bölgedeki Müslüman liderlerin birlik ve beraberlikten yoksun olması ve kendi çıkarlarını ön planda tutmaları Antakya'nın Haçlıların eline geçmesinde önemli bir sebep olarak karşımıza çıkar. Müslüman liderler hâkimiyetleri altındaki kale ve şehirler Haçlılar tarafından ellerinden alındıktan sonra durumun ne kadar ciddi olduğunu anlamaya başlamışlar ancak artık Yakın Doğu'da iki yüzyıl boyunca devam edecek Latin hâkimiyeti ortaya çıkmıştır.

Antakya ticari ve jeopolitik öneme sahip önemli bir şehirdir. Şehrin surları kuşatmayla fethedilmesini oldukça zorlaştırdığı için içerden bir ihanet olmadığı sürece ele geçirilmesi çok güç idi. Bohemund'da böyle bir şehri yine bir ihanetle almış ve hâkimiyetini de hem Bizans'tan hem de Kudüs Krallığı'ndan bağımsız olarak kurmuştu. Prensiğin, kısa zamanda Antakya için stratejik öneme sahip Çukurova, Lazkiye, Cebele gibi bölgeleri ele geçirerek kuzeyden ve güneyden gelebilecek saldırıları da önleme yoluna gitmişti.

Antakya Haçlı Prensiği için en büyük tehlike Haleb'deki Müslümanlardı. Neticede Haleb'in Artukoğlu İlgazi, İmadeddîn Zengî, Nureddîn Zengî ve Selahaddin Eyyûbî gibi güçlü komutan ve liderlerin eline geçmesiyle Antakya Haçlıları ardı ardına darbe almaya başladılar. Özellikle 1119'daki Tell-Afrîn Savaşı'ndaki insan kaybını telafi etmekte zorlandılar. Çünkü Doğu'daki diğer Haçlı devletleri gibi Antakya Haçlıları da varlıklarını, hâkimiyet altında tuttıkları yerli Hristiyanlardan ziyade Batıdan gelen Latinlerle devam ettirebiliyorlardı. Birinci Haçlı Seferi'nden itibaren Yerli Hristiyanlara karşı izledikleri hem dini hem de siyasi politikalar

⁶⁶ İbnü'l-Esîr, C. XII, s. 78; İbn Kesîr, C. XIII, s. 67; Cahen, s. 433; Runciman, C. III, s. 67-68; Lyons ve Jackson, s. 436-437; Holt, *Haçlılar Çağı ...*, s. 60.

⁶⁷ İbn Kesîr, C. XII, s. 67.

⁶⁸ Cahen, s. 433.

onların Latinlere güvenmemelerine sebep olmuştu. Dolayısıyla Haleb'deki Müslümanlara karşı Antakya Haçlıları için Batı'dan gelecek her türlü destek hayati öneme sahipti.

Selahaddîn Eyyûbî'nin Suriye ve el-Cezire'deki Müslümanları hâkimiyetine almasından sonra bölgede Haçlılara karşı giriştiği mücadeleler Haçlıları müşkül duruma düşürmüştü. Bu dönemde Haçlı liderleri tıpkı Müslümanların Birinci Haçlı Seferi sırasındaki durumları gibi kendi aralarında anlaşmazlıklar yaşıyorlardı. Aynı şekilde Antakya'da da III.Bohemund'un Sybille ile evliliği Patrik ve asillerin tepkisine sebep olmuş, şehir neredeyse bir iç savaşın eşiğine gelmişti. Selahâddîn Eyyûbî'nin, Hittîn zaferi ve Kudüs'ü ele geçirmesi Haçlıların aralarındaki çekişmeleri bir tarafa bırakmalarına ve birlik olmalarına sebep olsa da artık geç kalınmıştı.

Kudüs'ü kaybetmelerinin Doğu'daki Haçlılar arasında yarattığı kargaşa ve Selahâddîn Eyyûbî'den korkuları, Antakya Patriği Aimery'nin İngiltere Kralına gönderdiği mektupta açıkça görülmektedir. Kurtuluşu Batı'dan gelecek yardımda gören Antakya Haçlıları, Üçüncü Haçlı Seferi sırasında özellikle karadan gelen Alman ordularına umut bağlamıştı. Ancak İmparator Frederich Barbarossa'nın sefer sırasındaki ölümü ve ordusunun dağılması onların umutlarını da yok etti. Antakya'ya ulaşan Alman ordusunun artıkları ile de Müslüman tehdidini ortadan kaldırmak mümkün olmadı. Deniz yoluyla ve beklenenden çok geç gelen İngiliz ve Fransızlar, Selahâddîn Eyyûbî'nin Akka Kuşatması'ndaki Haçlılara yardıma ağırlık vermişlerdi. III.Bohemund'a asker ve donanma yardımı yapılırsa da bu destek Müslümanlara terk edilen Lazkiye ve Cebele gibi önemli liman şehirlerinin geri alınmasını sağlayamamıştır. Sonuçta prinkeps III.Bohemund, devletinin varlığını devam ettirebilmek için Selahâddîn Eyyûbî'ye biat etmek ve onun vassali olmak zorunda kalmıştır. Antakya Haçlı Prenslüğü'nün Eyyûbîlere tabiiyeti, Selahâddîn Eyyûbî'nin 1193 yılında vefatına kadar devam etmiştir.

KAYNAKÇA

Altan, Ebru, "Renaud de Chatillon: Antakya Prinkepsi (1153-1160), Mâverâ-i Ürdün Senyörü (1177-1187)", *Tarih Dergisi*, S. 55 (2012/1), İstanbul, 2013.

-----, *Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi Kuruluş Devri (1098-1112)*, TTK Yayınları, Ankara, 2018.

Amin Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, (Çev: M. A. Kılıçbay), Telos Yayıncılık, İstanbul, 1997.

Ansbert, *Historia de Expeditione Fiderici Imperatris*, (neşr: Chroust), Quellen zur Geschichte des Kreuzzuges Kaiser Friderichs I, Berlin, 1928.

Asbridge, Thomas, *The Creation of The Principality of The Antioch (1098-1130)*, The Boydell Press, Woodbridge, 2000.

Aydın Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri Müslüman Haçlı Siyasi İttifakları*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2008.

Azîmî, *Vekâyînâme*, (nşr. ve çev. Ali Sevim), *Azîmî Tarihi, Selçuklularla İlgili Bölümler (H. 430-538: M. 1038/39-1143/44)*, TTK Yayınları, Ankara, 2006.

Bernard Le Trésorier, *Cronique D'Ernouf*, (Çev: M. L. De Mas Latrie), Paris, 1871.

Cahen, Claude, *La Syrie du Nord a l'époque Des Croisades Et La Principauté Franque D'Antioche*, Paris, 1940.

- Demirkent, Işın “Hittîn Zaferi ve Kudüs’ün Müslümanlarca Fethinin Batıdaki Akisleri”, *Bellekten*, LII (Aralık 1988), S. 205, s. 1547-1555.
- , *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1149)*, C.II, TTK Yayınları, Ankara, 1994.
- , *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- Ersan, Mehmet, *Selçuklular Zamanında Anadolu’da Ermeniler*, TTK Yayınları Ankara, 2007.
- Fulcherius Carnotensis, *A History of The Expedition to Jerusalem, 1095-1127*, (Translated: Rita Ryan), The University of Tennessee Press, New York, 1973.
- Gesta Francorum et Aliorum Hierosolymitanorum*, (Çev. Ergin Ayan), *Anonim Haçlı Tarihi*, Selenge yayınları, İstanbul, 2013.
- Holt, P.M., *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517’ye Yakın Doğu*, (Çev: Özden Arıkan), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.
- , *Haçlı Devletleri ve Komşuları*, (Çev: Tanju Akad), Kitap Yayınları, İstanbul, 2007.
- Hovedan, Roger de, *The Annals of Roger de Hovedan*, (Çev: Henry T. Riley), C. II, London, (t.y).
- İbü’l-Esîr, *el-Kamil fi’t-Tarih*, (Çev: A. Özaydın), C. XI, Bahar Yayınları, İstanbul, 1987.
- İbn Kesîr *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, (Çev: Mehmet Keskin), C. XIII, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2000.
- İbnü’l-İbrî Ebü’l-Ferec (Bar Hebraeus). *Vekâyinâme*, (Çev: Ö. Rıza Doğrul), *Abu’l Farac Tarihi*, II, TTK, Ankara, 1987–1999.
- İbn Şeddâd, “*en-Nevâdirü’s-Sultaniyye ve’l-Mehâsini’l-Yusufiyye*”, Kahire, 1994.
- Ioannes Kinnamos, *Ioannes Kinnamos’un Historia’sı*, (Editör: Işın Demirkent), TTK Yayınları, Ankara, 2001.
- Kaya, Selim, *I. Gıyaseddin Keyhüsrevve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, TTK, Ankara, 2006.
- Küçüksipahioğlu, Birsal, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2007.
- Lyons, M. C. – D. E. P Jackson, *Selâhaddîn*, (Çev: Zehra Savar), Pınar Yayınları, İstanbul, 2006.
- Nomiku, H. A., *Haçlı Seferleri*, (Çev: Kriton Dinçman), İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.
- Niketas Khoniates, *Niketas Khoniates’in Historia’sı (1180-1195) Komnenos Hanedanı’nın Sonu ve II. Isaakios Angelos Devri*, (Çev: Işın Demirkent), Dünya Yayınları, İstanbul, 2006.
- Paine, Mike, *Haçlı Seferleri*, (Çev: Cumhur Atay), Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011.
- Richard of Holy Trinity, *Itinerary of Richard I and others to the Holy Land*, In parentheses Publications, Cambridge- Ontario, 2001.
- Runciman, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C. I-II, (Çev: F. Işıltan), TTK, Ankara, 1989.
- Stevenson, W.B., *The Crusaders in the East*, Cambridge University Press, Cambridge, 1907.
- Süryani Mikhail, *Süryanî Keşiş Mikhail’in Vekâyinâmesi (1042-1193, 1195-1229)*, (Çev: H. D. Andreasyan), Ankara, TTK Basılmamış tercüme kısmı.

Şeşen, Ramazan, *Salâhaddîn Eyyûbî ve Devri*, İSAR, İstanbul, 2000.

----- ,“Hittîn’de Selahaddin’in Ordusu”, *Bellekten*, LIV (Nisan 1990), S. 209, s.427-434.

Turan, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye Siyasi Tarih Alp Arslan’dan Osman Gazi’ye*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1971.

Urfalı Mateos, *Vekâyinâme*, (Çev: Hırant D. Andreasyan, notlar: E. Dulaurer, M.H. Yinanç), *Urfalı Mateos Vekâyinâmesi (952–1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli (1136–1162)*, (3. Baskı), TTK Yayınları, Ankara, 2000.

Walter the Chancellor, *The Antiochene Wars*, (A Translated and Commentary by Thomas S. Asbridge and Susan B. Edgington), U.S.A: Ashgate Publishing Company, 1999.

Willermus Tyrensis, *A History of Deeds Done Beyond The Sea*, C. II, (Çev: E. A. Babcock- A. C. Krey), Columbia University Press, New York, 1943.

Ek-1: Antakya Patriği Aimery'nin Selahaddin Eyyûbi'ye karşı İngiltere Kralı II. Henry'ye yazdığı mektup

The Letter of the Patriarch of Antioch to Henry, king of England.

“ By the grace of the Holy God, and of the Apostolic See, the Patriarch of Antioch, to Henry, by the same grace, the most illustrious king of the English, his beloved lord and friend— may he govern in Him, through whom kings govern. With tears and with sighs by these presents we announce to your excellency, the dire and inexpressible grief which we feel for the unexpected and terrible disaster that has lately befallen us, or, indeed, all Christendom we may rather say. Let all the world listen, with yourself, to this our grief, that it may know whence proceed our tears and our lamentations, or what is their end. On the fourth day of the month of July, in the year of the Word made incarnate one thousand one hundred and eighty-seven, Saladin, having gathered together a multitude of our foreign foes, engaged with those of the Christians who were in the land of Jerusalem, and, having routed their forces, triumphed over them to his heart's content; the vivifying Cross being exposed to the ridicule of the Turks; the king being taken prisoner, and the Master of the Temple, as also prince Raymond, being slain by this accursed Saladin with his own hands; while bishops, Templars, and Hospitallers, in all a multitude of nearly twelve hundred, and thirty thousand foot were slaughtered in the defence of the Holy Cross, besides a considerable number who were afterwards slain, or made prisoners in the cities which he took. After this, being quite satiated with the blood of the Christians, he took Tiberias and fortified it; and then, he had laid siege to the noble city of Acre, to Caiphas, Cæsarea, Joppa, Nazareth, Sebaste, Neapolis, Lydda, Ramatha, Assur, Hebron, Bethlehem, and, last of all, the Holy City of Jerusalem, and the Sepulchre of our Lord, vowing that he would cut it into pieces and throw its fragments into the deep. As for the rest, fearful anxiety possesses us every day and every hour, amid our doubts whether these various places may not be subjugated to his dominion, and their inhabitants slain or made captive, especially as it is well

known that they are deprived of provisions, horses, munitions of war, and defenders. By reason of this mighty anger and indignation of God poured forth upon us from above, with tears we eat our bread, and are alarmed with dreadful apprehensions, lest the Sepulchre of our Lord may be delivered to strange nations, and lest we few, who still remain in this Christian land, may, if succours are tardy in their arrival, and our enemies press on, have to bow our necks to the swords of the smiters. Now as, in prudence, counsel, and riches, you surpass the other kings of the West, your aid we have always looked for; and we therefore pray that you will hasten to bring your powerful succour to the Holy Land. If you delay so to do, then the Sepulchre of the Lord, with the noble city of Antioch, and the territory adjacent thereto, will exist as an everlasting reproach to foreign nations. Be mindful of your glories and of your name, that so, God, who has raised you to a throne, may through you be exalted; and if you are ready to give your assistance to so worthy an object, either coming yourself to us, or sending to us the wished-for succours, then to you, after God, will be imputed the liberation of the Holy Land. We ourselves, with all possible contrition, and smiting our guilty breast, cry unto God that He will give to you both the will and the ability of thus acting to the praise and glory of His name; wherefore, at this, the last gasp of life, in your clemency lend your aid to the Holy Land and to ourselves. Otherwise, we who, subjected to various perils, have been afflicted with a lingering illness, shall have nothing to expect but immediate death for ourselves, and that after the blood of the Christians has been poured forth, the Sepulchre of our Lord, with the noble city of Antioch, and the country thereto adjacent, will, to the eternal disgrace of foreign nations, be captured. We do further entreat, that you will receive our recommendations of our dearly beloved brethren, the bishops of Gabalus and Valenia, whom on this matter we have despatched to you. Farewell."

(Roger de Hovedan, *The Annals of Roger de Hovedan*)

Ek-2: İngiltere Kralı II Henry'nin Kudüs Patriği ve III. Bohemund'a Hitaben Gönderdiği Cevabi Mektubu

The Letter of Henry, king of England, to the Patriarchs of Jerusalem and Antioch, and Raymond, prince of Antioch.

“To the venerable fathers in Christ, and his friends, A. and E., the Patriarchs of Antioch and Jerusalem, and to Raymond, prince of Antioch, and to all the Christian people of the Church in the East, Henry, by the same grace, king of England, duke of Normandy and Aquitaine, and earl of Anjou, health and consolation in Christ. Inasmuch as, our sins so requiring it,

the Lord has in our times visited our iniquities with the rod of His vengeance, and has, by the Divine judgment, permitted the land which was redeemed with His own blood to be polluted by the hands of the unbelievers; it is therefore becoming, that we, and all who belong to the Christian religion, and are professors of that name, should attend with pious zeal to the desolate state of the said land, and make it our endeavour with all our might to impart thereto our aid and counsel. Wherefore, as A., by the grace of God, the venerable bishop of Valenia, has, with a profusion of tears and deep sighs, disclosed unto us the griefs and calamities with which the Eastern Church is afflicted, the greater the danger we behold impending, the more strenuous and immediate is the assistance which we are prompted by compassion to give. Having, therefore, faith and confidence in Him, who never forsakes those who put their trust in Him, act manfully, and let your hearts be strengthened in the Lord; for we believe that now is the prophecy of Isaiah fulfilled; “Jerusalem, lift up thine eyes round about and see; all they gather themselves together, they come to thee —; Then thou shalt see, and flow together, and thine heart shall fear, and be enlarged; because the abundance of the sea shall be converted unto thee, the forces of the Gentiles shall come unto thee.”⁸⁸ For now, the Lord, who looks down upon the sons of men, that He may see if man is of good understanding or seeks God, has so aroused the feelings of the Christians, which were before asleep, to His own service, that every one who is of the Lord's side, has now girded his sword to his thigh, and each one reckons himself as blessed and faithful, who leaves his father and his mother and all things besides, that he may be able to avenge the injuries done to Christ, and to the Holy Land. Wherefore, be ye firm, and you shall speedily see the assistance of the Lord which is now preparing for you. For sooner than you could believe, such vast multitudes of the faithful will by land and sea come to your rescue, as ‘Eye hath not seen nor ear heard, nor hath it entered into the heart of man to conceive;’ and whom the Lord has prepared for the deliverance of your land. Among other princes as well, I and my son, rejecting the pomps of this world, and setting at nought all its pleasures, and all things that belong to this world being laid aside, will shortly, by the assistance of the Lord, visit you in our own persons. Farewell.”

(Roger de Hovedan, *The Annals of Roger de Hovedan*)